

çesinde çok sık rastlanmayan kelimelerin anlamları yer almaktadır.

Bu kitap, Tevfik Fikret tarafından neşredilen “*tek bir mısradan en hacimli esere kadar*” bütün metinleri kapsamı bakımından Fikret hakkında bugüne kadar yapılan çalışmaların en kapsamlısıdır, denebilir. Ayrıca tarih sırası, metin adı, ilk yayım yerleri (yayın organı), zaman dizimi gibi unsurlar esas alınarak sistematik bir şekilde hazırlanan, külliyyatın tamamını ihtiva eden tablolar, araştırmacılar için büyük kolaylık sağ-

layacaktır. Türk edebiyatına böylesine bir külliyyat kazandıran Prof. Dr. Nâzım Hikmet Polat, hem Tevfik Fikret’le okur olarak muhatap olmak isteyenlere hem de onun hakkında araştırma yapacaklara tabiri caizse bir baş ucu kitabı hazırlamıştır. Bu külfeti, zahmeti ağır çalışmasından dolayı değerli hocamıza teşekkür ederiz.

Kaynaklar

Tevfik Fikret, *Bütün Eserleri/Eleştirel Basım*, Haz.: Prof. Dr. Nâzım Hikmet Polat, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2021.

TÜRKÇENİN DOĞU VE BATI KÖKENLİ ALINTI KELİMELERİ VE BU KELİMELERİN TASNİFİ ADLI ESER ÜZERİNE

Kadir Uzun

Alıntı; (Alm. *Entlehnung*, Fr. *emprunt*, İng. *loan*) bir dile çeşitli etkiler, özellikle kültür etkileriyle başka bir dilden ses, söz veya kural alınması olayıdır. Alıntı söz/kelime (Alm. *Lehnwort*, İng. *loan word*, *borrowed word*, *alien word*, Fr. *mot d'emprunt*) ise bir kişi veya toplumun bir başka kişi veya toplumdaki kendine aldığı sözler olarak tanımlanmaktadır. Alıntı söz/kelime, bir dilden başka bir dile geçmiş ve o dilde benimsenmiş kelime olarak da ifade edilmektedir (Karaağaç, 2018: 99; Topaloğlu, 2019: 19; Korkmaz, 2019: 70).

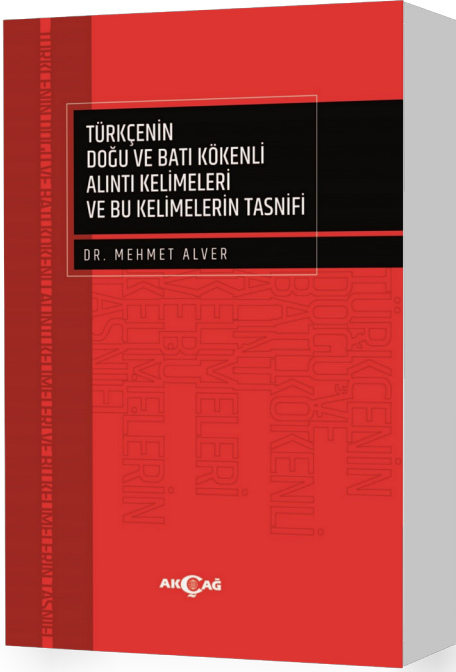
Karaağaç, alıntılarını niteliklerine göre üç grupta incelemektedir: 1. **Ödüncü söz** (İng. *loan word*): Kişi, sosyal grup ve meslek dilleri arasında veya aynı dil ailesi içerisinde yapılan alıntı türüdür.

Bir dilin bir sözünün ses ve anlamca hiç değiştirilmeden alınmasıdır. Moğ. “seregün/serigün” TT. “serin, taze”, Moğ. “sereke” TT. “sirke”, Rus. “ovrâg” (dere, vadi), Rom. “oprég”/opregsz” gibi. 2. **Melez söz** (İng. *hybrid word*, *loanblend*): En yaygın alıntı şeklidir. Ses yapısı ve anlam örgüsü farklı olan diller arasında görülür. Alınan söz, alındığı dilin ses yapısına ve anlam örgüsüne uygun hâle getirilir. Far. “nardubân”, TT. “merdiven”, Rus. “vrač” (doktor), Mac. “orvos” (doktor) gibi. 3. **Anlam aktarması** (İng. *loan translation*, *semantic loan*, *calque*, *loanshift*): Bir sözün anlamının morfem morfem alıcı dile aktararak, verici dilin anlam yapısının özelliğini taşıyarak yapılan alıntılardır. İng. “snowman” (kar adam) / TT. “kar adamı”, Alm. “Eisberg”, (buz dağ), TT. “buz dağı”, Fr. *édition critique* (edisyon kritik) (TT. tenkitli basım) gibi (Karaağaç, 2018: 99-106).

*Türkçe Sözlük*¹’te (11. bs., 2011), madde başı olan alıntı sözleri ayrıntılı şekilde inceleyen, Mehmet Alver² tarafın-

1 Bundan sonra TS.

2 Doç. Dr., Giresun Üniversitesi Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı.

dan hazırlanan *Türkçenin Doğu ve Batı Kökenli Alıntı Kelimeleri ve Bu Kelimelerin Tasnifi* adlı çalışma, 2022 yılında okurla buluşturulmuştur. Bu eser, Türkçedeki alıntılara dair yapılmış en kapsamlısı olması bakımından son derece kıymetlidir. Mehmet Alver'in bu eseri; giriş kısmı, "Türkçenin Alıntı Kelimeleri", "Türkçenin Karma Alıntı Kelimeleri", "Kaynağı Özel Bir İsim Olarak Gösterilen (Şehir, Kişi, Yerli Dil vb.) Alıntı Kelimeler" ve "Kullanım Alanına Göre Türkçenin Alıntı Kelimeleri" olmak üzere toplam beş bölüm ile sonuç kısmından oluşmaktadır. Doç. Dr. Alver çalışmanın giriş kısmında; alıntı kavramı ve alıntı kelimelere dair okuyucuya etraflıca bilgiler sunmakta, bir dile alıntı kelimelerin girmesinin sebeplerini aktarmakta, Türkçenin tarihî gelişme süreci içerisinde Doğu ve Batı kökenli hangi dillerden kelimeler alıntılı olduğunu açıklamakta ve *TS*'deki alıntı sözcükle-

rin kaynak dillere göre sayılarını içeren tabloyu sunmaktadır. Çalışmanın ilk bölümünde *TS*'deki alıntı kelimeler en fazla alıntı yapılan dilden en aza doğru alfabetik olarak sunulmaktadır. Bu bölüm değerlendirildiğinde karşımıza şu sonuçlar çıkmaktadır: **1.** *TS*'de toplam 15.687 alıntı kelime bulunmaktadır. **2.** Türkçede otuz altı farklı dilden kelime alıntılanmıştır. **3.** Türkçenin en fazla kelime alıntılı olduğu beş dil Arapça (5.898), Fransızca (5.508), Farsça (1.222), İtalyanca (601) ve İngilizce (517) kelime ile olurken; Arnavutça, Fince, Korece, Gürcüce, Hırvatça, Lehçe, Polonyaca, Filipince ve Keltçeden Türkçe birer kelime alıntılanmıştır. **4.** Türkçenin Arapçadan alıntılı olduğu kelimelerin 2.002'si M sesi ile, Fransızcadan alıntılı olduğu kelimelerin 666'sı K sesi ile başlamaktadır. Çalışmanın ikinci bölümünde Türkçenin karma alıntı kelimeleri gösterilmiştir. Bu bölümde en az iki dilden oluşan birleşik yapıdaki alıntı kelimeler incelenmiştir. Arapça+Farsça, Arapça+Türkçe, Farsça+Arapça, Arapça+Farsça+Arapça, İtalyanca+Farsça vb. yapılarıdaki alıntı kelimeler değerlendirildiğinde *TS*'de en fazla karma alıntının Arapça+Farsça yapısıyla 414 sözle oluştuğu tespit edilmiştir. Çalışmanın üçüncü bölümünde kaynağı özel bir isim olan alıntı kelimeler gösterilmiştir. Bu bölümde herhangi bir dil ayrımına gidilmemiş, alfabetik olarak alıntı özel isimler açıklanmıştır. "İskambil", "jilet", "kefir", "maki", "neskafe" gibi günlük hayatta da sıkça kullanılan kelimelerin aslında özel bir addan alıntı olduğu ifade edilmiştir. Çalışmanın dördüncü bölümünde terim olarak *TS*'de madde başı olan alıntı kelimeler açıklanmıştır. Kırk bir farklı bilim dalına ait terimlerin gösterildiği bu bölümde, şu sonuçlara ulaşılmıştır: Biyoloji, dil bilimi, fizik, felsefe, kimya, müzik, ruh bilimi, sinema ve tıp alanlarında Fransızcadan, denizcilik terimlerinde İtalyancadan,

din bilgisi, edebiyat, hukuk ve tarih terimlerinde Arapçadan, bilişim terimlerinde İngilizceden, bitki biliminde Fransızca ve Farsçadan en fazla alıntı yapılmıştır. Çalışmanın sonuç kısmında alıntı kelimelere dair istatistiki bilgilere yer verilmiştir. Bu bölümde alıntı kelimelerin sayıları, alıntı yapılan diller, alıntı yapılan kelimelerin harflere göre dağılımları, alıntılarının kullanım alanları tablolarla okuyucunun istifadesine sunulmaktadır.

Dilimiz her ne kadar sondan eklemeli dil grubu içerisinde yer alıyorsa da alıntı yapılan dillerden ön ekli kelimeler söz varlığımıza dâhil olmaktadır. Bu çalışmanın sonuç kısmında ön ekli kelimelere dair sayısal veri veya herhangi bir tablo bulunmamaktadır. Oysaki TS'de yer alan Arapça “bi'l/bi'n”, “bila”, “el”, “mâ”; Farsça “ba”, “ber”, “bi” “der” “ez” “hem”, “na” ve Batı dillerinden “anti”, “biyo”, “de, des”, “jeo”, “homo”, “il”, “inter”, “makro”, “mega”, “mikro”, “mono”, “oto”, “poli”, “pre”, “pro” vb. ön eklerle başlayan alıntı kelimelerin bir bütün hâlinde gösterilmesiyle eserin

zenginleşeceği kanaatindeyiz. Eserin sonraki baskılarında bu hususa dikkat edilmesi bizi mutlu edecektir.

Başta da ifade ettiğimiz gibi Türkçenin alıntı kelimelerine dair alanında yapılmış en kapsamlı çalışma olan *Türkçenin Doğu ve Batı Kökenli Alıntı Kelimeleri ve Bu Kelimelerin Tasnifi*, bu alanda çalışma yapacaklara her bakımdan ayrıntılı ve kuşatıcı bilgiler sunacaktır. Bu vesileyle yazarını hazırladığı bu çalışma için tebrik eder, eserin okuyucusunun bol olmasını dileriz.

Kaynaklar

- Alver, Mehmet, *Türkçenin Doğu ve Batı Kökenli Alıntı Kelimeleri ve Bu Kelimelerin Tasnifi*, Akçağ Yayınları, Ankara 2022.
- Karaağaç, Günay, *Dil Bilimi Terimleri Sözlüğü*, 2. bs., Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2018.
- Korkmaz, Zeynep, *Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü*, 2. bs., Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2019.
- Topaloğlu, Ahmet, *Karşılaştırmalı Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü*, Dergâh Yayınları, Ankara 2020.